

Hus, Jan

Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor)

Proice omnia ista

In: Hus, Jan. *Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou*. Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor). Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. 73-77

ISBN 978-80-210-7873-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134094>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PROICE OMNIA ISTA

Proice omnia ista je promluvou k magisterské inepci kandidáta, jež neumíme určit. Promocce se patrně konala brzy **po roce 1400**.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 30.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 46–50, komentář s. 223 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 80–86).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3 a UK, X H 18.

Tohle všechno odhod'

Proice omnia ista

Nyní je třeba, abychom našeho pana kandidáta oslavili, vždyť jeho ctnosti a zásluhy chválu vyžadují. Posléze máme završit jeho zdatné úsilí, a tak mu nemůžeme odeprít důstojnou odměnu: vždyť kdyby se tomu, kdo pracuje, náležitá mzda upírala, dávalo by to ostatním záminku k nečinnosti – studijní píle už totiž upadla natolik, že se vědění nevyhledává pro vědění, ale kvůli lačné touze po plné peněženice. Myslím, že tento náš kandidát zůstal něčím takovým nedotčen a může být pro jiné vzorem tím, že mu šlo pouze o vědění, a že o důstojný stav tak udatně usiloval proto, aby i ti, kdo jej v tom snad budou následovat, dosáhli vrcholu důstojnosti a plně si zasloužili důstojnou odměnu a chválu.

Pro jeho pochvalu mi přišla na mysl slova ctihodného morálního filozofa Seneky, který píše v listu Luciliovi: „**Tohle všechno odhod'**, *jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost a s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*.“²³⁴

²³⁴ Seneca, *Epistulae morales*, 17, 1, zde s přihlédnutím k Rybově překladu; orig. poněkud odlišně – místo „směřuj k té jediné moudrosti“ má „nebo spíš abys byl moudrý“; podle B. Ryby převzal Hus tento citát již v pozměněné podobě.

Vážení mistři a páni! Tato Senekova slova jsou adresována jeho žáku Lucilioví, nám ale mohou posloužit jako rada naší slavné artistické fakulty kterémukoli jejímu pilnému studentu, zvláště tomuto našemu panu uchazeči, jemuž já z autority naší fakulty jako její mluvčí říkám: „**Tohle všechno odhod!**“

A Seneca také v tomto listu říká,²³⁵ co se má odhodit: „*Jestli tě drží nějaké pouto nebo překážka, odetni je.*“ Lidi totiž často poutá neřest, a nečinnost je zdržuje od toho, aby co nejušilovněji směřovali k dobrému smýšlení a zejména, aby se mohli ozdobit vědeckými poznatky. Proto také Aristoteles²³⁶ učí, že označení toho, kdo vynakládá úsilí, má souvislost s ctností, jednoduše že se ctnostný člověk snaží. Odstraní se tak neřest a zažene se nečinnost, protože nemůže být pilným studentem ten, kdo podle příslušného gramatického pravidla²³⁷ není naplněn studijní snahou. O našem panu kandidátu je tedy zřejmé, že je pilný student, a tudíž že je ctnostný, jak prokázaly jeho skutky. Hned by mi ale mohl někdo oponovat otázkou, proč kážu, aby všechno odhodil, tedy aby se zbavil neřesti a nečinnosti, když přece toto náš uchazeč nemá? Odpovídám, že to říkám s podmínkou eventuální možnosti takto: „**Odhod' tohle všechno**“, máš-li to, a nemáš-li, pak odhod', tedy vzdal od sebe to, co by na tebe teprve přijít mohlo, jak to říká Ovidius v Lécích na lásku:²³⁸

*„Nákaze v zárodku braň: je pozdě shánět pak léky,
když už jsi na začátku nechal rozbujet zlo.“*

Neřest tedy odhazuje ten, kdo ji odmítne, a náš nastávající mistr neřest odmítnul, jak ukazuje jeho vnější dispozice, jež vypovídá o stavu nitra. Aristoteles v knize O duši²³⁹ totiž říká, že lidé útlého těla jsou vnitřně dobře uzpůsobeni. A na našem kandidátu je zřejmé, že takto disponován je, zvlášť když podle obecně platného pravidla²⁴⁰ víme, že „*ošklivá podoba tváře je znamením ošklivých mravů*“, a naopak platí, že vyrovnaný obličej je znakem vyrovnaných mravů. A tak dobrá tělesná dispozice zdobí nitro, zakládá pokoru, přivádí počestnost, odvádí marnost, odstraňuje povídavost, je základem dobroty a přivolává štěstí. Nemyslíš? Podívej se na toho, kterého zde vidíš. Spala snad příroda, když jej přivedla na svět? Určitě ne, velice pečlivě jej vytvořila a zformovala jej v patřičných proporcích: je prostřední posta-

235 Tamtéž.

236 Aristoteles, srv. ALD, Categoriae (Praedicamenta) 8, Boethiův překlad, 10 b.

237 *Studiosus* – výraz má v kontextu této Husovy promluvy dvojitý význam – jednak obecněji pilný, usilovně se snažící člověk, jednak v užším významu student (pilný student), výraz vychází ze základního slovesa *studere* („snažit se“, „studovat“, „snažně, pilně studovat“) slovo tvorným sufixem *-asus*, který nese význam plnosti, naplněnosti určitou činností nebo vlastností.

238 Ovidius, *Remedia amoris* 91–92.

239 Aristoteles, ALD, *De anima* 2, překlad Iacoba Venetia, 421a; *Auctoritates Aristotelis*, *De anima*, č. 99, s. 182.

240 Walther 6026.

vy, aby uprostřed lidí stál jako udatný muž; má kulatou hlavu, aby mohl pojmout veškeré ctnosti; čelo má průměrně vysoké, takže jej – podle Filozofa²⁴¹ – příroda ukazuje jako člověka nadaného; oči má jasné, aby mohl vidět i věci tajemné – podle onoho známého verše:²⁴² „*Tohle jsou jasné oči, co hledí jak svítící hvězdy.*“ O takových očích se česky říká „*Dej, nebo sám vezmu!*“ Kulatá a rudá ústa ukazují na jeho mimořádnou řečnickou schopnost. A když proberu všechny jeho jednotlivé údy? O Odysseovi říká Ovidius v knize Umění milovat:²⁴³

„*Odysseus nebyl sličný, byl ale výmluvný řečník,*“

podle nás by se ale o našem uchazeči klidně mohlo říci: tady ten je sličný i výmluvný. Ty se proto ale, pane kandidáte, nenaparuj, protože pěkná tělesná dispozice zakládá pokoru. – A tak po začátku thematu, které jsme si předsevzali – „**Tohle všechno odhod**“, následuje: „*jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost*“, totiž předkládané dobro, „*a s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*“, což byla slova, jež jsme lehkomyšlně předložili Vaším Ctihodnostem.

V těchto slovech se krátce podává trojí: za první rada k odmítnutí zla slovy „**Tohle všechno odhod**“, za druhé povzbuzení, tedy posila k následování dobra, slovy „*jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost*“, za třetí poslání, které má člověka utvrdit, aby setrval v dobrém až do konce, slovy „*s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*“.

Za první jsem řekl, že se slova našeho thematu týkají rady k odmítnutí zla. Zlo, a to nejhorší zlo, je neřest – podle Galfreda, který v Nové poetice říká:²⁴⁴

„*My věci čestných*

hledme si, prchejme před zlem; ctnost ze všeho nejlepší bývá.

Neřest je nejhorší: nic tak zhoubného ve světě není.“

Každého zatěžují jeho vlastní vady, a proto je třeba neřest odstranit, a zejména to musíte dělat Vy, pane kandidáte, protože přece prahnete po tom, být učitelem a mistrem jiných. A kdo je dobrý mistr? Ten, kdo vede dobrý život, jak dosvědčuje Valerius těmito slovy:²⁴⁵ „*Nejlepší učitel je ten, kdo vyučuje svým životem.*“ Vždyť ten, kdo touží být mistrem a učitelem jiných a nevyučuje sám sebe, tupí svůj vlastní život i svůj stav – jak praví Cato:²⁴⁶

„*Toho, co obvykle káráš, se nikdy sám dopustit nesmíš, je hanbou učitele, když může být usvědčen z viny.*“

241 Srv. *Autoritates II libri Ethicorum Aristotelis*, č. 38, s. 235.

242 Srv. Walther 30787.

243 Ovidius, *Ars amatoria* 2, 123.

244 Galfredus de *Vino Salvo*, *Poetria nova*, 1129–1131.

245 Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, vol. I, kn. 3, c. 4.

246 *Catonis Disticha* I, 30.

Proto odetněte neřest – vždyť usilujete o vysokou hodnost. Postavu mistra představuje už Vaše vnější podoba (podle Persia²⁴⁷ je mistr vousatý), pokud tomu bude odpovídat stav duše, tak jako se má způsob života učitele shodovat s učitelským úřadem. Neboť podle autora Pěti klíčů moudrosti:²⁴⁸

*„na titul mistra a pána má každý učitel nárok,
proto učitel každý má být patričně ctěn“,*

a proto dodává:²⁴⁹

„Úcta k mistrovi stoupá a velká je jeho sláva“,

totiž učitele, který vede takový život a má vědomosti, kvůli jakým se na začátku našeho tematu objevuje důvod, který radí k odmítnutí zla. Tolik k prvnímu bodu.

Za druhé jsem řekl, že se naše thema týká povzbuzení, tedy posily k následování dobra, protože se zde říká *„jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost“*, a to tak, že budeš vyhledávat dobro. A opravdu je věcí dobrého učitele vyhledávat dobro dvojitým způsobem – jiné bude pilně poučovat a sám bude řádně pracovat. Vždyť to je dvojitá povinnost mistrovského či učitelského stavu: jiné věrně poučovat o ctnostech i o vědeckých poznatcích a především sám sebe zdokonalovat v dobrých skutcích. Špatné chování žáka se totiž bere jako hanba pro učitele, jak svědčí autor Pěti klíčů:²⁵⁰

*„Když se žák nevhodně chová a jeho mravy jsou špatné,
vína se – celkem právem – přičítá učiteli.“*

A naopak, podle téhož autora,²⁵¹ ctnosti žáka bývají ke cti učiteli:

*„Úcta k mistrovi stoupá a velká je jeho sláva,
když se obecně ví, jak řádný je jeho žák.“*

Takže první povinnost učitele je jasná. O druhé povinnosti učitele nás Alan ve svých Přirovnáních²⁵² poučuje takto:

*„Každý ať napřed hledí se vředů ve tváři zbavit,
může se teprve pak mým malým pupínkům smát.“*

247 Srv. Persius, Saturae IV, 1.

248 Quinque claves sapientiae, v. 91–92.

249 Tamtéž, v. 223–224.

250 Tamtéž, v. 227–228.

251 Tamtéž, v. 225–226.

252 Alanus ab Insulis, Liber parabolarum, MPL 210, col. 590C.

Protože je směšné učit jiné a sám se neučit. O takových lidech říká Ovidius v *Umění milovat*:²⁵³

„Nehájí sebe sám, ač často hájíval jiné.“

Vy tedy nyní dosáhnete učitelského magisterského stupně, a z toho důvodu se Vás zvláště týká povzbuzení jakožto posila k následování dobra. Doufám ovšem, že jste se dříve stále dobře choval, jak jste to mnohým předvedl, když jste si v jednom hostinci myl vousy mlékem, pivo jste si ze sklenice nabíral rukou, jídlo si podával prsty a krmil jste se, jako když nějaká špinavá stařena krmí děcko. Vůbec bych o Vás mohl ledacos povědět, ale pomlčím, abych nepokazil naše pevné a milé přátelství. Tolik o tom druhém.

Řekl jsem za třetí, že slova našeho thematu obsahují poslání, které má člověka utvrdit, aby setrval v dobrém až do konce. Neboť konec, cíl, je dobro kterékoli věci a v každé přirozené věci je tím nejlepším – podle první knihy *Metafyziky*.²⁵⁴ Proto není nic platné odmítnout neřest ani konat dobro, pokud zde není vytrvalost až do konce. Tak říká Komentátor ke 2. knize *Metafyziky*:²⁵⁵ „*Kdo vzdal závěr, vzdal celé dobré dílo a nic nezískal.*“ A náš uchazeč nevzdal konec, jehož touží dosáhnout, zbavil se neřesti i nečinnosti a dostatečně se zaměřil na dobro ctnosti, jak jsme v našem thematu dovozovali.

Je nezbytné, aby se ctnost neskrývala, nýbrž aby vycházela najevo a byla prospěšným příkladem pro všechny. A proto ti předávám odznaky magisterské hodnosti a prohlašuji tě mistrem svobodných umění: nejprve biret, aby se mistr ostatním věrohodně představil tak, že odhodí všechny neřesti – to k prvnímu; za druhé zlatý prsten, aby ostatním zářil jako příklad směřování ke ctnosti – to ke druhému; za třetí otevřenou knihu, aby ostatní učil, že je třeba v dobru setrvat až do konce, aby jej bylo dosaženo – to ke třetímu.

Nyní tedy, vážený mistře, začněte...²⁵⁶ ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

253 *Ars amatoria* 1, 84. V edicích (B. Ryba, A. Vidmanová) čteme „*canit*“ místo „*cavit*“; uvedenému citátu z Ovidia odpovídá „*cavit*“, kontrolou rukopisného textu bylo zjištěno, že takové je i v našem textu správné čtení (viz i B. Ryba, *Nový Hus*, s. 85, pozn. 95).

254 ALD, *Metaphysicae libri primi translatio composita sive vetus*, 982 a; *Auctoritates Aristotelis libri primi Metaphysicae*, č. 16, s. 116 (982 b).

255 *Auctoritates Aristotelis* („*deseruit*“ v *Auctoritates „destruit*“): *Auctoritates II libri Metaphysicae Aristotelis, Commentator (Averroes)*, č. 66, s. 120.

256 Rukopis zde část formule vynechává („*etc.*“).